

**РОЛЯТА НА ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ ИНСТИТУЦИИ В
ПРОТИВОДЕЙСТВИЕТО НА НАСИЛИЕТО СПРЯМО ДЕЦА И МЛАДЕЖИ.
ОКАЗВАНЕ НА ЕФЕКТИВНА ПОДКРЕПА**

Кристина Овчарова,

Тракийски университет, гр. Стара Загора, e-mail:

kristina.ovcharova@trakia-uni.bg

Резюме:

Настоящата статия разглежда темата за насилието над деца и младежи, като се фокусира върху ключовата роля на образователните институции в решаването на този сериозен социален проблем. Чрез анализ на актуални изследвания, статията подчертава необходимостта от прилагане на системен подход. Признавайки образователните институции като ключови агенти в борбата с насилието, на преден план изпъква необходимостта от специализирано обучение на педагогическите специалисти, което да им осигури компетентност в разпознаването и реагирането на случаи на насилие. Текстът подчертава, че само чрез сътрудничество, развитие на умения и ангажираност на всички нива може да се противодейства на насилието и да се създава сигурна и благоприятна среда за развитие на учениците.

Ключови думи: *насилие, образователни институции, ефективна подкрепа, комуникация*

**THE ROLE OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN ADDRESSING VIOLENCE
AGAINST CHILDREN AND YOUTH. PROVIDING EFFECTIVE SUPPORT**

Kristina Ovcharova,

Trakia university, Stara Zagora, e-mail:kristina.ovcharova@trakia-uni.bg

Abstract:

The current paper examines the issue of violence against children and youth, with a focus on the pivotal role of educational institutions in addressing this serious social problem. Through an analysis of current research, the article underscores the necessity of implementing a systemic approach. Recognizing educational institutions as key agents in combating violence, the need for specialized training of pedagogical professionals emerges as a forefront requirement, ensuring their competence in recognizing and responding to instances of violence. The text

emphasizes that only through collaboration, skill development, and commitment at all levels can one counteract violence and create a safe and conducive environment for the development of students.

Key words: *violence, educational institutions, effective support, communication*

Въведение

В съвременното общество проблемът за насилието остава актуален и предизвикателен, изискващ непрекъснати и целенасочени усилия за неговото преодоляване. Този социален феномен засяга както индивидите, така и общностите по различни начини и прониква в сферите на семейството, образованието и по-широките системи. Насилието се приема като значителен проблем за общественото здраве, предизвиквайки смърт, наранявания и други неблагоприятни последици¹. Понякога това въздействие е незабавно и пряко (наранявания и смърт), но по-често е дългосрочно, влияещо върху емоционалното развитие и цялостното благополучие². Насилието на деца е отделен и сериозен аспект, засягащ около 1 милиард непълнолетни годишно в света и водещ до големи икономически и социални загуби, като той се проявява независимо от етническа принадлежност, социален статус и религия³. Проучване на Уницеф от 2021⁴ сочи, че 47% от децата в България преживяват някаква форма на злоупотреба до 18-годишна възраст. Изследванията категорично потвърждават, че излагането на насилие по време на детството, има силно негативни последици за физическото и психическо здраве на децата, а тези влияния се разпространяват и върху обществото като цяло⁵.

Ранният опит с различни форми на злоупотреба увеличава вероятността от рискови проявления в бъдеще, а хипотезата за "цикъла на насилието" подчертава, че се създават предпоставки за изява на насилствено поведение в по-късни етапи от живота⁶. Според наложилите се социално-екологичен модел, е важно да се анализират рисковите и защитните фактори на индивидуално, междуличностно, общностно и обществено ниво. В светлината на тези факти е належащо прилагането

¹ WHO, 2022

² Norman et al. 2012

³ НМД, 2021

⁴ Уницеф, 2021

⁵ Volungis, A.M. and Goodman, K. 2017; Norman et al. 2012

⁶ Lisak, D. & Beszterczey, S. 2007

на системен подход в борбата с насилието, като се акцентира върху влиянията на различните системи, в които участва индивидът. Сред тях образованието се откроява като неизменен фактор, изисквайки ясни политики и процедури в училищата за идентификация и управление на този проблем.

Целта на статията е да изследва образованието като критичен сектор, където специалистите трябва да притежават задълбочено разбиране на динамиката и последиците от тормоза. Осъзнаването на факта, че някои ученици може да бъдат подложени на насилие извън училище, без подходяща подкрепа в социалната среда, е от особена важност. Училището, чрез своите професионалисти, може участва в процеса на идентификация, агресиване и насочване на засегнати лица към подходящи услуги за подпомагане, когато е необходимо. В създаването на образователна среда, свободна от насилие, е необходимо да се обърне внимание на комуникацията с учениците. За да се осигури такъв целенасочен подход, педагогическите специалисти трябва да притежават специфични компетентности и информация, които да им позволят да предоставят адекватна подкрепа на учениците, да им помагат да развият критично мислене и осъзнатост относно насилието. Такъв подход не само ще допринесе при необходимост от подпомагането на децата, но и ще спомогне за формирането на отговорна и по-безопасна общност.

Насилието като травматично събитие и неговите въздействия.

Ролята на образователните институции

Законодателството в България определя насилието над деца като „всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда“⁷. Уточнявайки различните форми на насилие, Националната програма за превенция и злоупотреба с деца, интегрира определения и от Закона за защита от домашното насилие, подчертавайки, че за психическо насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие⁸. Този аспект е важно да бъде разгледан, защото независимо дали децата са директни жертви или свидетели, изследванията доказват, че домашното насилие се

⁷ Правилник за прилагане на ЗЗД, 2003

⁸ Уницеф, 2021

отразява на психичното здраве, образователния опит и училищните резултатите⁹. Учителите неизменно имат важна роля в идентифицирането и реагирането на домашно насилие, тъй като те са в интензивен контакт с ученици повече от всяка друга служба¹⁰. Както подчертават Стърн и Пул¹¹, „въпреки че служителите в училищата може да не са в състояние да спрат домашното насилие, те са в състояние да направят значителна разлика в живота на децата“ (р. 17).

Става ясно, че насилието приема разнообразни форми и се наблюдава в различни контексти. Едно от сериозните му проявления в образователна среда е училищният тормоз - сложен проблем, който предполага самостоятелен анализ и изпълнение на целенасочени мерки за борба с него. През 2010 г. в България е създаден Механизъм за противодействие на училищния тормоз, който подчертава необходимостта от единни и последователни действия на всяко учебно заведение. Въпреки че тормозът е ключов проблем, настоящата статия го засяга косвено, тъй като изисква допълнителен и задълбочен анализ.

Фокусирайки се върху други специфични форми на насилие, които се разпознават като приоритетни в национални изследвания, програми и политики¹², е важно да се спомене за насилието, основано на пола. Този феномен представлява сериозно предизвикателство с нарастващо влияние, което образователните институции не могат да пренебрегват. Внимателният анализ от страна на учебните институции е от критично значение за разработването на ефективни стратегии за управлението му, особено отчитайки процесите на глобализация, военни напрежения, миграция и нарастващ мултикултурализъм в съвременните общества. Насилието, основано на пола, често приема трудно разпознаваеми форми, като децата и младежите, засегнати от него, се сблъскват не само с последици от физически или психологически атаки, но и с предизвикателства в учебния процес и социалната адаптация. В рамките на усилията за повишаване на компетентността на професионалистите в помагащата сфера, Фондация „Асоциация Анимус“ и Уницеф България създават полезен ресурс срещу насилието, основано на пола¹³. Предоставените насоки в него обхващат принципите за оказване на подкрепа, съобразена с професионалната роля и безопасно и отговорно

⁹ Lloyd, M., 2018

¹⁰ Ibid.

¹¹ Sterne, A., & Poole, L., 2010: 17

¹² НППЗДН, 2023; НСИ, 2022

¹³ Джобен наръчник срещу НОП, 2021

насочване на пострадалите. Макар фокусът да е върху спецификата на работа с уязвими групи, наръчникът представя основни модели и техники за интервенция, приложими за всички лица, преживели насилие. Подобни ресурси могат да са особено полезни и за педагогическите специалисти, като им предоставят разбиране за перспективата на пострадалия и принципите на ефективна комуникация. Учителите често са първите, които могат да идентифицират случаи на насилие при свои ученици. Предизвикателствата пред тези специалисти обаче са значителни, тъй като подходящият отговор към насилието изисква не само познаване на техники за идентификация, но и способност за справяне с трудни разговори. Да се ангажираме с успешна подкрепа на пострадали от насилие предполага задълбочена подготовка, обхващаща информираност и саморефлексия.

Необходимо е учителите да са запознати с динамиката на насилието и най-честите последици от него. Като травматично събитие то дава емоционален и поведенчески отговор у пострадалия. Въпреки че динамиката между извършителя и жертвата може да варира, тя често включва доминиране, контрол и манипулация. По отношение на децата динамиката може да бъде особено сложна, със специфични форми на манипулация и психологическо въздействие и е важно да се разбере как тя влияе върху развитието и адаптивните способности. Децата и юношите се разпознават като група, в по-голяма степен застрашена от насилие – това се дължи на различния им статус, по-малката власт и контрол¹⁴. Необходимо е да се отчита амбивалентността в емоциите и разнообразните поведенчески модели, които проявяват децата, станали жертва на насилие. Тези аспекти са съществени при оказването на ефективна подкрепа. Търсенето на помощ невинаги е линеен процес – той често се активира при засилване на насилието, но не рядко е последвано от отдръпване и колебливи реакции. Значими фактори включват продължителността на насилието и интензивността на отношенията между извършителя и пострадалия. По-близките отношения са свързани с по-големи трудности и пагубни ефекти. Началото на насилието в ранна детска възраст има по-значително влияние върху формирането на личността. Както подчертават изследвания – децата, които не растат в сигурни и подкрепящи среди, трудно придобиват умения като емпатия и управление на импулсите, които играят критична роля в предпазването от насилие¹⁵. Социалното изключване, което често е последица от насилието, може допълнително да усилва травмите и да

¹⁴ Петрова, Д. 2023

¹⁵ Wilkins, N. et al., 2014

влоши емоционалното благополучие. За да се отчете перспективата на пострадалия, е нужно да се обърне внимание, че търсенето на помощ и услуги предоставя възможности за справяне, но може да носи и рискове. Ролята на специалиста е да предостави релевантна информация и да подкрепи пострадалия във вземането на безопасни и желани решения. Разглеждането на примери за потенциални ползи и вреди може да бъде полезна практика¹⁶. Разбира се, това е само една от посоките на действие на образователните институции в управлението на този феномен - да предоставят защита на пострадалите от насилие. За тази цел, е необходимо да разбират законите и задълженията си, следвайки ги спрямо училищните политики и ангажимента си при случаи, които налагат сигнализиране или насочване към други служби. Предоставянето на такъв тип подкрепа обаче не може да се случва механистично, а изисква добре развити меки компетентности като активно слушане и комуникация, базирана на уважение и емпатия. Успешността на процеса допълнително зависи от хармоничното функциониране на училищата и в други аспекти. Информирането на учениците за различните форми на насилие, последствията им и методите за предотвратяване, е от съществено значение. Образованието следва да насърчава емпатия, толерантност и разбирателство, изграждайки общност, базирана на уважение и солидарност. Програмите за социална и емоционална грамотност се явяват ценни инструменти за развитие на критично мислене и създаване на устойчива среда, в която насилието няма място. Например, в обучението може да бъдат включени активности като ролеви игри и дискусии, които стимулират учениците да мислят за емоционалните аспекти на различни ситуации или да търсят алтернативни пътища за решаване на конфликти.

Ефективна комуникация и ключови перспективи за оказване на подкрепа

Изследванията системно показват, че справянето с насилието в училище включва мерки, които надхвърлят официалните протоколи. Качеството на взаимоотношенията между училищните специалисти и учениците, както и общуването, ослянящо се на доверие, се признават като ключови фактори¹⁷. Ефективната комуникация играе фундаментална роля в създаването на образователна среда, в която

¹⁶ Джобен наръчник срещу НОП, 2021

¹⁷ Volungis, M. and Goodman, K. 2017

децата се чувстват подкрепени и развиват позитивни отношения с педагозите. Способността на учениците да се свързват с учителите си води до намалена склонност към отчуждение и повишава вероятността те да търсят помощ при междуличностни проблеми¹⁸. Първостепенните умения включват емпатия, искреност и неосъждащо отношение, които трябва да се развиват в контекста на мултикултурната компетентност. Правилната комуникация има потенциала да формира по-хармонични общности. Уменията за ефективно взаимодействие с ученици, родители и колеги улесняват изграждането на стабилни отношения, които подпомагат не само противодействието срещу насилието, но и създават благоприятни условия за възстановяване и преодоляване на травмите.

Комуникационните стратегии за подпомагане на пострадалите изискват разбиране за сложните емоции, които те вероятно изпитват, включително срам, вина и безпомощност. При взаимодействие с тях, важно е да се осъзнае потенциалният страх от разкриване на насилието и последиците от споделяне на информация. Подходът следва да бъде внимателен и подкрепящ, с акцент върху ползите и рисковете от търсенето на помощ. Разпознаването на различните форми на насилие е наложително за бързо и ефективно реагиране. За тази цел е необходимо систематично обучение на образователните специалисти, което развива тяхното разбиране и чувствителност към посочения проблем и се фокусира върху уменията за откриване на ранни признаци на злоупотреба и адекватна реакция в такива случаи. Ефективните стратегии за предотвратяване на насилието в учебните институции включват стимулиране на открит диалог с учениците, развиване на норми за уважение и сътрудничество чрез педагогически методи и подкрепяща комуникация, насърчаваща свободното споделяне на мнения и преживявания.

Последователността от стъпки, които специалистите могат да предприемат при откриване на случай на насилие, включват проучване и подробен анализ на ситуацията, включително оценка на рискови фактори, ресурси и индивидуални силни страни, както и ясното определение на собствената роля при търсенето на подходящи решения. Всеки случай изисква разбиране се и прилагане на индивидуален подход, който да гарантира разбирането на контекста на насилието и предоставянето на най-ефективната подкрепа. Индивидуалният подход може да се отнася и до разработването на персонализирани

¹⁸ Volungis, M. and Goodman, K., 2017

образователни планове, които да отчитат емоционалното състояние на учениците и техните учебни потребности.

Ключовите перспективи при оказването на защита на пострадали от насилие са свързани с въпросите за безопасност, поверителност и конфиденциалност, уважение, зачитане и недискриминация¹⁹. Първият важен аспект на предоставянето на подкрепа е създаването на безопасна среда за жертвата. Това включва както физическа, така и емоционална безопасност. Поддържането на сигурна и защитена обстановка осигурява основата за възстановяване и избягване на повторно излагане на насилие. За успешната подкрепа на пострадалия е важно той да има гаранция, че споделяната информация ще бъде третирана с висока степен на поверителност и няма да бъде разкривана без изричното му съгласие или предварително информиране. Този принцип гарантира автономията и уважението към решенията на пострадалия. Отношението, базирано на уважение, представлява основен етичен стълб при предоставянето на подкрепа. Засилването на чувството за собствена стойност на пострадалия е важен елемент, който улеснява процеса на възстановяване и повишава успеха на предоставяната помощ. Също така от всеки професионалист се очаква да се ангажира със защитата на правата и равенството на лицата, търпящи насилие, като гарантира, че подкрепата се предоставя справедливо и без пристрастие.

Като умение за разбиране и споделяне на емоционални преживявания, емпатията изглежда особено важна детерминанта за качествените взаимодействия учител-ученик, особено по отношение емоционалната подкрепа за учениците²⁰. В теоретичен план емпатията се разглежда като комплексно понятие, обединяващо афективен и когнитивен компонент. Първият включва споделянето на емоции с други хора, създавайки емоционална връзка, а вторият се отнася до способността да се разбират и осъзнават чуждата перспектива и преживявания²¹. Този комплексен подход към емпатията укрепва разбирането за взаимодействието между емоционални и познавателни аспекти в процеса на комуникация и насочва към нуждата педагогическите специалисти да създават обучителна обстановка, в която учениците се чувстват подкрепени и разбрани. Активното слушане представлява важен елемент от ефективната комуникация. Изследвания сочат, че общуването с внимателен, емпатичен и неосъждащ слушател води до по-

¹⁹ Джобен наръчник срещу НОП, 2021

²⁰ Aldrup, K., Carstensen, B. and Klusmann, U. 2022

²¹ Ibid.

малко тревожни чувства, по-голяма осъзнатост и изразяване на идеи с по-голяма яснота²². Добрите слушатели подпомагат говорещите да предават по-сложни и нееднозначни нагласи, което е от решаващо значение при оказването на подкрепа. Активното слушане по правило включва умения за отразяване и валидиране на емоциите, използване на повече отворени въпроси, уважение към периодите на тишина и адаптация към темното на ученика. По-структуриран характер на комуникацията се предполага в случай на лица, които се намират в състояние на емоционална криза или са на по-ниска възраст. Други съществени аспекти на ефективната подкрепа са свързани с уменията за неосъждащо отношение, както и избягването на риска от допълнителна виктимизация. Вместо децата, преживели насилие, да бъдат третирани като безпомощни, може да се насочим към разпознаване на техния уникален капацитет и силни страни²³. Невербалните елементи, като подходящи жестове, мимика и тон на гласа, може да спомогнат за установяване на връзка и безопасна обстановка. Необходимо условие е да разбираме силата на невербалните послания, които отправяме и да следим и за този аспект на комуникацията.

Подготовката за работа със случаи на насилие изисква от педагозите те да бъдат психологически подготвени и способни да рефлектират над собствените си преживявания. Това включва развиване на собствена емпатия, установяване на граници и усвояване на стратегии за справяне с емоционални предизвикателства.

Сътрудничеството с родителите или законните представители също е важен аспект, допринасящ за обмен на информация и осигуряващ своевременен отговор на проблема с насилието. От училищата се очаква да предоставят ясна и систематична информация за процедурите при случаи на насилие. Това включва правилата за докладване, реакция и въвличане на компетентните институции при необходимост. Информационни кампании в училищата могат да повишат осведомеността за последиците от насилието и да насърчават култура на уважение и толерантност.

Дискусия и заключение

Отговорността на образователната система и специалистите в нея не е само геонтологично задължение, но и инвестиция в бъдещето на учениците и обществото. Създаването на образователна среда, в която

²² Itzhakov, G. and Kluger, A.N. 2018

²³ Джобен наръчник срещу НОП, 2021

насилието е неприемливо, изисква сътрудничество, ангажираност и постоянно развитие на специфични компетентности.

На база осъществения анализ, могат да се изведат следните основни препоръки:

- Образователните институции следва активно да работят за повишаване на осведомеността на педагогическите специалисти относно съществуващите политики и процедури за предотвратяване и управление на насилието. Акцентът трябва да бъде върху разбирането и ефективно прилагане на тези инструменти.
- От решаващо значение е педагозите да получават системно и специализирано обучение, насочено към ефективна комуникация и умения за идентифициране и реагиране на случаи на насилие. Този вид обучение следва да бъде интегрирано в програмите за подготовка и професионално развитие на учителите, което не само разглежда теоретични аспекти, но и се фокусира върху реалната практика.
- Образователните институции следва активно да си сътрудничат с други общностни системи, включително социални услуги, здравеопазване и правоприлагащи органи. Такъв мултидисциплинарен подход ще позволи предоставянето на обширна и по-ефективна подкрепа за учениците, които са преживели насилие.
- Работещите информационни кампании и образователни програми в училищата трябва да подчертават различните форми на насилие и да предоставят практически инструменти за справяне с тях. Такива програми следва да бъдат интегрирани в учебните планове и извънкласните дейности.
- Образователните институции могат да стимулират активен диалог между педагогическия персонал, различните образователни институции и общността. Обменът на добри практики и успешни стратегии може да съдейства за по-ефективната им приложимост.
- Училищата биха могли активно да насърчават учениците да развиват умения за решаване на конфликти, предоставяйки им възможности да се включат в различни програми за социално-емоционална компетентност. Това не само ще ги подготви за предизвикателствата на бъдещето, но и ще създаде по-хармонична образователна среда.

Чрез интегриране на тези препоръки в образователната практика и политика, може да се създадат учебни среди, които активно противодействат на насилието. Съвместните действия на образователната общност, обществото и държавата имат силата да

изграждат стабилна основа за развитие на учениците и формиране на общество, което цени безопасността и уважението.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. *Джобен наръчник срещу насилие, основано на пола [НОП].* (2021). Фондация „Асоциация Анимус“, Уницеф България. Достъпно на: <https://animusassociation.org/wp-content/uploads/2021/06/NARUCHNIK-SRESHTU-NASILIETO-WEB.pdf>
2. Национален статистически институт [НСИ]. (2022). *Изследване на насилието, основано на пол EU-GBV, 2021.* Достъпно на https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/GBV_2021.pdf
3. Национална мрежа за децата [НМД]. (2021). *Насилието над деца – един от най-сериозните проблеми на света днес.* Достъпно на: <https://nmd.bg/nasilieto-nad-detsa-v-edin-ot-nay-serioznite-problemi-na-sveta-dnes/>
4. *Национална програма за превенция и защита от домашно насилие [НППЗДН] за 2023 г.* Решение № 282 на Министерския съвет от 12.04.2023 г. Достъпно на: <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1610>
5. Петрова, Д. (2023). Насилие, основано на пола: същност, форми и причини. Вторичната виктимизация като фактор за поддържането му. В: Трайкова, А., Касабов, О. (съст.). *Структурно насилие и човешко достойнство. Сборник статии от академична конференция.* София: Изток-Запад. Стр. 30-46.
6. *Правилник за прилагане на Закона за закрила на детето. [ППЗЗД].* Приет с ПМС № 153 от 14.07.2003 г., обн., Държавен вестник, бр. 66 от 25.07.2003 г., в сила от 25.07.2003 г. С последващи изменения и допълнения. Достъпно на: <https://www.mlsp.government.bg/zakrila-na-deteto>
7. Уницеф (2021). *Изследване на насилието над деца в България [Ситуационен доклад].* Достъпно на: <https://www.unicef.org/bulgaria/documents>

BIBLIOGRAPHY:

8. Aldrup, K., Carstensen, B., & Klusmann, U. (2022). Is Empathy the Key to Effective Teaching? A Systematic Review of Its Association with Teacher-

- Student Interactions and Student Outcomes. *Educational Psychology Review*, 34, 1177–1216. <https://doi.org/10.1007/s10648-021-09649-y>
9. Itzhakov, G., & Kluger, A. N. (2018, May 17). The Power of Listening in Helping People Change. *Harvard Business Review*. Retrieved from: <https://hbr.org/2018/05/the-power-of-listening-in-helping-people-change>
 10. Lisak, D., & Beszterczey, S. (2007). The cycle of violence: The life histories of 43 death row inmates. *Psychology of Men & Masculinity*, 8(2), 118–128. <https://doi.org/10.1037/1524-9220.8.2.118>
 11. Lloyd, M. (2018). Domestic Violence and Education: Examining the Impact of Domestic Violence on Young Children, Children, and Young People and the Potential Role of Schools. *Frontiers in Psychology*, 9, 2094. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02094>
 12. Norman, R. E., Byambaa, M., De, R., Butchart, A., Scott, J., & Vos, T. (2012). *The Long-Term Health Consequences of Child Physical Abuse, Emotional Abuse, and Neglect: A Systematic Review and Meta-Analysis*. *PLoS Med*, 9(11), e1001349. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001349>
 13. Sterne A., Poole L. (2010). *Domestic Violence and Children, A Handbook for Schools and Early Years Setting*. London: Routledge.
 14. Volungis, A. M., & Goodman, K. (2017). School Violence Prevention. *SAGE Open*. <https://doi.org/10.1177/2158244017700460>
 15. Wilkins, N., Tsao, B., Hertz, M. F., Davis, R., & Klevens, J. (2014). Connecting the Dots: An Overview of the Links Among Multiple Forms of Violence. National Center for Injury Prevention and Control (U.S.). *Division of Violence Prevention; Prevention Institute*. Retrieved from: <https://stacks.cdc.gov/view/cdc/31552>
 16. World Health Organization [WHO]. (2022, September 2). *WHO Violence Prevention Unit: approach, objectives and activities, 2022-2026*. Retrieved from: <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/violence-prevention>

За автора/About the author:

Кристина Овчарова е доктор по психология и понастоящем главен асистент в Департамент за информация и повишаване квалификацията на учителите към Тракийски университет, гр. Стара Загора. Научните ѝ интереси обхващат системния подход, възрастовата и педагогическа психология, управление на образованието, психологическото консултиране.

Има професионален опит в НПО-сектора, фокусиран върху проблемите на насилието, работата с деца и семейства, провеждането на социалнопсихологически тренинги.

Kristina Ovcharova is a Ph.D. in psychology and currently a chief assistant in the Department for Information and In-Service Teachers Training at Trakia University, Stara Zagora. Her research interests are in the fields of systemic approach, developmental and educational psychology, education management, and psychological counseling. She has professional experience in the NGO sector, focusing on issues related to violence, working with children and families, and conducting socio-psychological training.

**Материалът е създаден в резултат на сътрудничеството на автора с екипа на проекта „Многостепенен подход към повишаване капацитета на професионалисти, работещи с жени и деца“, осъществен в партньорство между УНИЦЕФ-България и Фондация „Асоциация Анимус“.*